Pravda, táto textová zhoda Bardejovského katechizmu s dvojjazyčným katechizmom nemecko-latinským je spolu s niektorými inými textovými zhodami dôležitým argumentom pre to, že predlohou pre Bardejovský katechizmus nebol (len) nemecký text, ale že tu od samého začiatku hrala rolu aj latinčina.

Ale to si vyžaduje inú, filologickú štúdiu.

Poznámky k pozostalosti Sama Bohdana Hroboňa
(Zápisy rozprávok zo začiatku roku 1845)

JANA PÁCALOVÁ, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

V rukopisnej pozostalosti Sama Bohdana Hroboňa[1] sa pod signatúrou 44U18 nachádzajú tri zošity obsahujúce zápisy rozprávok. Rukopis nadpísaný autorom ako *Výpisy zo slovenských povestí* je datovaný v Sielnici, 26. januára (prvý zväzok), 27. januára (druhý zväzok) a 10. februára (tretí zväzok) 1845, čomu zodpovedajú aj Hroboňove denníkové zápisy (25 – 26 – 27. 1. 1845 Povesti a dumania),[2] a obsahuje štyridsaťpäť očíslovaných textov, pričom od čísla 28 sú uvedené iba stručnejšie nadpísané obsahy rozprávok podobne, ako sa s nimi stretávame vo Francisciho *Codexe diversorum auctorum A*.

V prvom zväzku je zapísaných osem rozprávok (Tri zakliate kniežatá, Ružová Anička, Sirota, Žabina kmotra, Matúš, Mataj alebo strom pokánia, O jednom kráľovom synovi, O čižmárikovi) a tri kratšie náčrty (Pes, O troch grošoch, Drahý baranček), posledná O čižmárikovi pokračuje v druhom zväzku. Za ňou nasledujú rozprávky O Berone, Najmladšia sestra, Skapaná najmladšia sestra, Cesta k slncu, Matej veľký kráľ a Uliana veľká kráľovná, Nebeská sláva, Či jesto pravda na svete?, Tri citróny, O Mariške a Janíkovi, Zakliaty princ, O človeku čo nikdy nehrešil a štyri očíslované rozprávky bez nadpisu, pričom k prvej je pripísaný text „Má Sv. Matka", k druhej iniciály M. H. M. a k poslednej (na konci zošita) rok 1842. Tretí zväzok obsahuje rozprávky Jáchymko a Otolienka, O hadíkovi, Tri píšťalky (Neverná sestra), Umrlcova hlava, Tri holúbky, Sirota a obsahy rozprávok (Drndulienka, Macocha a dcéra, Povesť o macoche a dcére, Strigôň chcel dievča za ženu, Hadogašpar, Povesť o ženských sľuboch, Mladá horárka, Umrlý Fiľko,

[1] Hroboňova rukopisná pozostalosť je v Archíve literatúry a umení SNK spracovaná od sedemdesiatych rokov minulého storočia pod signatúrou 44; jej súpis je uverejnený v Inventári rukopisov Literárneho archívu MS Fondy 42 – 45. Stručná informácia o spracovanej pozostalosti bola uverejnená v zborníku *Literárny archív* 8/1971, o zápisoch folklórnej slovesnosti informoval Miroslav Huska (*K problematike slovenského romantizmu*, 1973), o pozostalosti ako celku naposledy Terézia Kaššayová (*Literárny archív 36 – 37*).

[2] Cit. podľa HLEBA, Edmund: Samo Bohdan Hroboň – romantik a mesianista. In: *Literárny archív 34*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 25.

Striga a dvaja tovariši, Mlynárova dcéra a zbojníci, Princ a princka jedináci, Strigôň a striga, Poviestka o podzemnom kráľovi, Žaba pani a nevesta, Ježibabina dcéra zo skleného zámku spoza mora, Radúz a Ľudmila, Kráľ času, Popelvár špatná tvár a tátoš, Dlhý nos, Čertovi zapísaná).

Napriek rozsahovej, látkovej a tvarovej monumentalite nenachádzame o zbierke v dobovej korešpondencii, pamätiach či ďalších dokumentoch žiadne doklady ako o iných Hroboňových aktivitách. Zbierka nepredstavovala ani východiskový materiál pre editorov rozprávkových kníh, ktorí sa v čase ich zostavovania snažili využiť každý známy prameň. Znamená to, že ju Hroboňovi súčasníci nepoznali?

Siedmeho marca 1845 napísal Hroboň Franciscimu: „Janko môj drahý! Posielam Ti s lístkom slovenské porekadlá a prosím Ťa pekne, aby si mi na Veľkú noc abo sám priniesol, abo od dakoho poslal čím najviac poviestok svojich. Tie, čo som u seba mal, som Ti už vypravil a síce najprv dakoľko zväzkov od Gilániačky (Tebe bezpochyby známej) a druhý raz skrze ruky môjho brata Ľudovíta, ktorý Ti ich z Mikuláša mal už odoslať, alebo len s týmto lístkom a porekadlami odošle."[3] O aké zväzky ide, ozrejmuje list adresovaný bratovi Ľudovítovi z 5. marca: „Keď som bol ostatný raz v Mikuláši, nechal som tam vari 26 zv. povestí sloven. Rimavského. Odpíš mi, či ste mu ich už poslali."[4] Na základe rukopisov rozprávok spomenutých v listoch, ako aj Hroboňových štylizovaných zápisov prozaického folklóru z konca tridsiatych rokov[5] Edmund Hleba vyvodil, že by mohlo ísť o texty, ktoré sám Hroboň zozbieral pre Francisciho: „Hroboň sa zaoberal zbieraním ľudových spevov a zvykov z okolia Liptovskej Sielnice, povestí (LAMS sign. 44-P23 a 24), nepochybne aj pre Francisciho."[6] Rukopis *Výpisy zo slovenských povestí* však týmto informáciám dáva celkom nový význam. Nešlo totiž o rozprávky, ktoré Hroboň zozbieral pre Francisciho, ale naopak, o zbierky rozprávok, ktoré si od neho zapožičal a ktoré mu vracal.

Na túto skutočnosť ma upozornilo pomenovanie rozprávok ako znak, ktorý je pre rozprávku v literárnom prostredí mimoriadne príznačný. Potreba pomenovať rozprávku totiž vystupuje do popredia až jej prechodom z folklórneho prostredia, kde sa nerealizuje (komunikačná situácia tradovania folklóru prirodzene nevyžaduje pomenovanie reprodukovaného/interpretovaného folklórneho útvaru), do literárneho prostredia – tu pomenovanie vzniká, ustaľuje sa a publikovaním rozprávky sa kanonizuje. V Hroboňovej zbierke sa prevažná väčšina názvov doslovne zhoduje s názvami rozprávok z *Codexov tisovských* a *Codexu diversorum auctorum A*. Proces ustaľovania rozprávkových názvov cez rukopisné zbierky ku knižným vydaniam, ako aj skutočnosť, že pomenovania rozprávok z *Codexov revúckych* sa napríklad oproti *Prostonárodným zábavníkom* vyznačujú nápadnejším autorským vkladom,[7] napovedá, že zhoda v názvoch nie je výsledkom náhody.

---

[3] *Listy Sama Bohdana Hroboňa*. Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 102.

[4] *Listy Sama Bohdana Hroboňa*. Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 102.

[5] O kupcovi a synovi Jankovi (1836), Cesta k slunci. Prostonárodní povest slovenská, Nejmladší sestra. Národní pověst slovenská (1838), Knieža so zlatou ružou (1840).

[6] HLEBA, Edmund: Poznámky a komentáre. In: *Listy Sama Bohdana Hroboňa*. Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 300.

[7] Väčšina rozprávok v *Prostonárodných zábavníkov* má v názve „rozprávka o...".

Naopak, svedčí o tom, že Hroboň uvedené zbierky nielenže poznal, ale z nich priamo čerpal, čo zároveň vysvetľuje, že v priebehu dvoch dní zapísal viac ako tridsať rozprávok, aj skutočnosť, prečo iba pri jednej rozprávke odkazuje na matku ako pravdepodobný zdroj rozprávania, s ktorým sa stretávame v jeho starších rukopisoch (v rukopise rozprávok Cesta k slunci a Nějmladší sestra z roku 1838 je pripísané „povesti od matky").

Na základe rozboru látok zaznamenaných v súpise je možné skonštatovať, že Hroboň mal k dispozícii Francisciho *Codex diversorum auctorum A* a *Codexy tisovské*, pretože látky z týchto prameňov prevzal – či už doslovne odpísal, štylisticky prepracoval, alebo iba zaznamenal ich obsah, pričom dôsledne zachoval názvy uvedené vo východiskových rukopisoch: z *Codexu tisovského A* prevzal rozprávku Tri holúbky, z *Codexu tisovského B* rozprávky Sirota, Žabina kmotra, Tri citróny, Tri píšťalky, Sirota a Ženské sľuby (tu modifikoval názov na Povesť o ženských sľuboch), rozprávky Pes, Hadogašpar a Umrlý Fiľko spracoval vo forme náčrtu a z *Codexu tisovského C* prevzal rozprávky Mataj alebo strom pokánia, O jednom kráľovom synovi, O čižmárikovi, Cesta k slncu, Matej veľký kráľ a Uliana veľká kráľovná, Nebeská sláva, Či jesto pravda na svete?, O človeku čo nikdy nehrešil, Jáchymko a Otolienka, Umrlcova hlava, obsahy rozprávok O troch grošoch a Drahý baranček. V podobe náčrtu – okrem rozprávky O Berone a rozprávky O hadíkovi (pôvodne Hadík) – spracoval aj všetky látky prevzaté z *Codexu diversorum auctorum A* (Mlynárova dcéra a zbojníci, Radúz a Ľudmila, Kráľ času, Popelvár špatná tvár a tátoš, Dlhý nos, Čertovi zapísaná).

Úvodné rozprávky prvého zväzku *Výpisov zo slovenských povestí* Tri zakliate kniežatá[8] a Ružová Anička napovedajú, že okrem *Codexu diversorum auctorum A* mal k dispozícii aj Francisciho rukopis pripravovanej zbierky *Slovenské povesti*, prípadne niektoré rozprávky z neho. Obe rozprávky sa totiž pod uvedenými názvami nachádzajú len v tejto zbierke, ich varianty v ostatných prameňoch sú pomenované odlišne.[9] Skutočnosť, že Hroboň poznal prvopis Francisciho zbierky, potvrdzuje aj jeho list bratovi Ľudovítovi z 31. marca toho roku: „Posielam naspäť Rimavského povesti i s listom jemu nadpísaným. Pošlite ho čím najskorej po dobrej príležitosti, aby sa už vydanie neodťahovalo. Chyby proti slovenčine som mu v liste poznamenal."[10] Z kontextu je zrejmé, že tu „Rimavského povesťami" nemyslel rukopisné zbierky ako v predošlej korešpondencii, ale do tlače pripravované *Slovenské povesti*. List i úvodné rozprávky z *Výpisov* zároveň potvrdzujú materiálovo nedostatočne podložené úvahy o tom, že Hroboň pomáhal Franciscimu s prípravou *Slovenských povestí*, zvlášť čo sa týka jazyka jeho rozprávok.[11]

---

[8] Rozprávka Tri zakliate kniežatá Hroboňa zaiste mimoriadne zaujala, keďže do denníka si v deň jej zápisu poznamenal: „Pri čítaní povesti o Troch zakliatych kniežatách veľmi sa spružovala sila mojej duše" (cit. podľa HLEBA, Edmund: Samo Bohdan Hroboň – romantik a mesianista. In: *Literárny archív 34*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 25).

[9] Tri zakliate kniežatá: Kráľov syn (*Codex revúcky C*, levočský *Prostonárodný zábavník*), O troch zakliatych princoch (levočský *Prostonárodný zábavník*), Ružová Anička: O paničke so zlatými vlasmi (*Codex revúcky A*), Ružami obrastená Anička (*Codex diversorum auctorum A*).

[10] *Listy Sama Bohdana Hroboňa*. Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 104.

[11] Pozri HLEBA, Edmund: Poznámky a komentáre. In: *Listy Sama Bohdana Hroboňa*. Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 300.

Ďalšie zbierky rozprávok začiatkom roku 1845 Hroboň zaiste nemal k dispozícii, pretože informácia o dvadsiatich šiestich zväzkoch, ktoré vracal Franciscimu, zodpovedá počtu zväzkov: v prvých dvoch dieloch *Codexov tisovských* je každá rozprávka zapísaná v samostatnom zväzku (t. j. šesť zväzkov *Codexu tisovského A* plus šestnásť zväzkov *Codexu tisovského B*) a posledný v dvoch zošitoch, čo dohromady predstavuje dvadsaťštyri zväzkov, dvadsiaty piaty bol *Codex diversorum auctorum A* a dvadsiaty šiesty pravdepodobne prvopis Francisciho zbierky, prípadne niektorých rozprávok z nej.

Z textov, ktoré a v akej forme Hroboň prevzal, plynie, že si vyberal iba určité látky v určitom spracovaní, čo možno najlepšie pozorovať na rozprávkach prevzatých z *Codexov tisovských*. Kým zo zväzku A od Augustína Horislava Škultétyho zapísal iba jeden text, zo zväzku B od Jonatana Dobroslava Čipku ich prevzal deväť (z pôvodne šestnástich) a zo zväzku C od Štefana Marka Daxnera až dvanásť (zo šestnástich), z čoho možno usudzovať, že ho najviac zaujal práve Daxnerov výber látok a jeho spôsob spracovania rozprávkového materiálu. Naopak, najmenej textov prevzal od Škultétyho, ktorého rozprávky v *Codexe tisovskom* zodpovedajú tradičnej predstave folklórnej prózy bez výraznejšieho tvorivého vkladu a originality. Hroboňova preferencia rozprávkarov pri zostavovaní *Výpisu* sa tak zhoduje s preferenciu neskorších editorov rozprávkových kníh, ktorí vysoko oceňovali rozprávačský talent Čipku a Daxnera.

Zaujímavé pritom je, že Hroboň prevzal aj rozprávky, ktoré mal sám napísané, ako napríklad Cesta k slncu, ktorú napísal ešte v roku 1838 a jej text v čiastočne prepracovanej podobe ponúkol pravdepodobne koncom roka 1844 redakcii *Kwětov*, ktorá ju publikovala vo februári 1845. Daxnerov text však neodpísal, zaznamenal len stručný obsah rozprávky:

Daxner (1843):

„V jednom králowskom dwore bívau raz jedon popelwár. Ale trebars on bou len popelwar, preca kebi sa bou do panskích šjat poobljekau, nebolo bi bívalo w celej krajiňe krajšjeho a lepšjeho chlapčoka nad ňeho. Ako takí chlapčok obznámiu sa on s mladou kňažnou, čo bola rokom mladšja od ňeho, a tak welmi sa s ňou skamerať iu, že počnúc od toho času ňebolo dňa, čo bi sa kráľowá céra ňebola s ním po weľkej kráľowskej zahraďe zabáwala. Kráľowskím radcom to hňeď nebolo po wuoli, že tak a tak – jedna knažná a s popeľwárom sa zapoďjévať, a nahowárali starjeho kráľa, abi ho dau preč odohnať.“[12]

Hroboňov zápis (1845):

„Bou jeden malí popelvárik na král. dvore a toho rada videla a s ním sa hrávala o rok mladšia kňahna. Len tu veru král. Radci poradili královi, abi ho dau vihnať.“[13]

Porov. Hroboň (1838):

„Kde bylo kde nebylo, byl jednou jeden král a ten král měl ve svém dvoře jednoho malého hošíka, kterého popelvárem (peciválkem) přezdívali. Ale třeba on jen popelvárem

[12] Cesta ku Sluncu. In: *Codex tisovský*. ALU SNK, sign B466, s. 89.

[13] *Vípisy zo slovenských povestí*. ALU SNK, sign. 44U18, zv. 2, s. 4a.

byl, nebylo předce v celé krajině krásnějšího hošíka nad něho kdyby se po pansku ošatil.[14] *Mladá kňažna byla ještě o rok mladší nežli on, a nechtěla si se žádným jiným hošíkem hráti kromě něho, a neminulo dne, aby se nebyla s ním v královské zahradě zabávala. Pyšným královským radcům to ovšem nebylo po vůli, že kněžna s peciválkem se přátelí, a namlouvali krále, aby ho z království svého vyhnáti rozkázal.*"[15]

Kwěty (1845):

„*Před dáwnými časy byl jednou jeden král, a ten měl při swém dwoře malého hošíka, kteréhož popelwánem čili peciwálkem nazýwali. Ale třebas on jen popelwáněm byl, nebyloby přece w celé krajině krásnějšího chlapce nad něj býwalo, kdyby se byl po pansku ošatil. Mladá kněžna byla ještě o rok mladší než on, a nechtěla si se žádným jiným hošíkem hráti leda s ním; i neminul den, aby se nebyla s ním w králowské zahradě bawila. Pyšným králowským dwořanům to owšem nebylo po wůli, že kněžna s peciwálkem se přáletí; i domlouwali králi, aby ho dal od swého dworu wyhnati.*"[16]

Hroboň poznal aj rozprávku Umrlá hlava, spracúvajúcu v romantizme mimoriadne obľúbenú tzv. lenórsku látku, ktorú do *Výberu* takisto prevzal od Daxnera. V liste z 15. septembra 1843 napísal: „Pověst pane dru Čejkovi slíbenú z Břetislavy zaslati nemohu. Onať se ve zdejší sbírce nenachází a nikdo ji zde úplně nezná. Bude-li panu Čejkovi libo, z Liptova mu jí celou zaslati mohu. Prozatím se muže ve Věnci poznamenati, že na Slovensku též podobná pověst se nachází s některými proměnami. Tak k. p. pověst naše začíná se tím, že děva, po milenci padlém na vojně túžící, na poradu staré ženy umrlčí hlavu v kaši vaří. Na hlas vříci kaše ‚poď! poď! poď! poď!' vždy rychleji znějící přijde milenec její na koni a unáší kochanku svou atď."[17] Citát zároveň dokladá, že Hroboň buď dobre poznal bratislavský *Prostonárodný zábavník*, v ktorom táto rozprávka skutočne nie je zapísaná, alebo si informáciu o tom overil, pravdepodobne priamo u Francisciho, ktorý bol jeho zostavovateľom.

Rekonštrukcia Hroboňovej metódy pri zostavovaní zbierky môže sugerovať otázku, prečo čerpal z dostupných prameňov a nevytvoril (v zmysle pôvodnosti) vlastný súpis rozprávok, hoci zapisovaniu folklórneho materiálu sa venoval už od polovice tridsiatych rokov.[18] Miroslav Huska, ktorý na *Výpisy zo slovenských povestí* upozornil v štúdii Neznáma tvár Sama Bohdana Hroboňa (profil folkloristu), napísal: „Zarážajúce je, že tento dokumentárne cenný slovesný materiál celkom ušiel pozornosti slovenských folkloristov. A predsa len v troch zošitoch *Výpisov z povestí slovenských*, Sielnica 1845 a 1846[19]

---

[14] Pred týmto úvodom je preškrtnutý iný: „Kde bylo kde nebylo, byl jednou jeden král, a ten král měl ve svém dvoře jednoho mladého popelváře (peciválka), který tak byl krásný, že by mu v celé krajině rovného nebylo, kdyby panský oděv na sebe vzal."

[15] *Cesta k slunci. Prostonárodná pověst slovenská.* ALU SNK, sign. 44P2, s. 1.

[16] Cesta ke slunci (Prostonárodní pověst slowanská). In: *Kwěty*, roč. 12, 1845, č. 25, s. 97.

[17] *Listy Sama Bohdana Hroboňa.* Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 71.

[18] Pozri HUSKA, Miroslav: Neznáma tvár Sama Bohdana Hroboňa (profil folkloristu). In: *K problematike slovenského romantizmu.* Martin : Matica slovenská, 1973, s. 128 – 139.

[19] Datovanie do roku 1846 je nesprávne.

(LAMS 44U13a) sú zápisy 45 fantastických ľudových rozprávok, ktoré sa v originalite zápisu celkom vyrovnajú rozprávkam Jána Francisciho, ba ich prevyšujú."[20] Z Huskovho hodnotenia rukopisu je zrejmé, že látkovú závislosť od *Codexov tisovských* a *Codexu diversorum auctorum A*, a teda povahu ani účel zbierky nepostrehol. Hroboň totiž nemal v úmysle vytvoriť „pôvodnú" zbierku rozprávok, ktorá by funkčne zodpovedala ostatným dobovým zbierkam rozprávok a iného folklórneho materiálu ako spoločného kultúrneho dedičstva určeného pre ďalšiu folkloristickú a literárnu činnosť, materiál všeobecne známy, verejne kolujúci, a teda potenciálny prameň knižných rozprávok – akýsi „Codex sielnický", ako by znelo štandardné dobové pomenovanie takejto zbierky rozprávok, a preto rukopis nie je primárne cenný ako (látkový) materiál. Takýmito sú totiž jeho pramene. Hodnotu rukopisu treba vidieť najmä v tých oblastiach, kde sa jednak prejavil Hroboňov individuálny autorský vklad, jednak jeho záujmy, ktoré pri zapisovaní rozprávok sledoval: v textoch podčiarkoval určité slová a výrazy (v rozprávke Ježibabina dcéra zo skleného zámku spod mora je podčiarknuté spojenie „kamenné chleby"), vypisoval slová vo forme asociačných radov (v rozprávke O Berone „hútať – vyhútať – híkať (nad krásou) – zhíkli – striehnuť – odstriehnuť – akomak čakajme – keď sa brieždiť počalo" atď.) alebo vytváral slovné hračky (v rozprávke Cesta k slncu „slza – slza slzu roní – len mi tak slza slzu ronila"), v čom možno vidieť kontinuálne pokračovanie jeho záujmu o jazykovednú problematiku ako v záznamoch z *Pořekadel a méně povědomích slov slovenských* (Sielnica, december 1837), aj zárodok jeho neskoršieho etymologizovania.[21]

Rozprávky Hroboň zaznamenal v podobe ucelených textov aj stručnejších zápisov látok (ako v prípade citovanej rozprávky Cesta k slncu) výlučne pre osobnú potrebu, pričom sledoval vlastné ciele – zhromaždenie jazykového (najmä lexikálneho) a látkového (námetového) materiálu na rozšírenie východiskovej bázy pre svoje literárne aktivity, etymologizovanie a mytologizovanie. Takéto záujmy si nevyžadovali individuálny zberateľský prístup, a teda mu umožňovali vytvoriť súpis odpisov z materiálu iných zberateľov. Z tohto hľadiska bol jeho postup pri zostavovaní zbierky celkom prirodzený, logický a jednoduchý, pričom možné otázky, prečo sa Hroboňove texty nestali pramenným materiálom knižných vydaní slovenských rozprávok a či jeho výpisy editori týchto kníh vôbec poznali, sa v tejto súvislosti stávajú celkom redundantnými.

Na druhej strane je na tomto mieste potrebné zdôrazniť, že napriek spôsobu vzniku zbierky i tomu, že sám autor ju vydával iba za „výpis", viaceré rozprávky majú štatút plnohodnotných rozprávkových textov a zbierka ako celok je významným príspevkom k dejinám slovenskej rozprávky i k dielu a osobnosti Sama Bohdana Hroboňa.

---

[20] HUSKA, Miroslav: Neznáma tvár Sama Bohdana Hroboňa. In: *K problematike slovenského romantizmu*. Martin : Matica slovenská, 1973, s. 132.

[21] Pozri SOMOLAYOVÁ, Ľubica: K mesianistickému jazyku poézie Sama Bohdana Hroboňa. In: *Slovenská literatúra*, roč. 52, 2005, č. 4 – 5, s. 286 – 295.

PRAMENE

Codex diversorum auctorum A. ALU SNK, sign. B463.
Codex tisovský. ALU SNK, sign B466.
Listy Sama Bohdana Hroboňa. Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991.
Cesta ke slunci (Prostonárodní powěst slowanská). In: *Kwěty*, roč. 12, 1845, č. 25, s. 97.
Vípisy zo slovenskích povestí. ALU SNK, sign. 44U18.

LITERATÚRA

HLEBA, Edmund: Poznámky a komentáre. In: *Listy Sama Bohdana Hroboňa*. Pripravil Edmund Hleba. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 251 – 353.
HLEBA, Edmund: Samo Bohdan Hroboň – romantik a mesianista. In: *Literárny archív 34*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 20 – 54.
HLEBA, Edmund: Samo Bohdan Hroboň – romantik a mesianista. In: *Literárny archív 35*. Martin : Matica slovenská, 2000, s. 62 – 89.
HUSKA, Miroslav: Neznáma tvár Sama Bohdana Hroboňa (profil folkloristu). In: *K problematike slovenského romantizmu*. Martin : Matica slovenská, 1973, s. 128 – 139.
SOMOLAYOVÁ, Ľubica: K mesianistickému jazyku poézie Sama Bohdana Hroboňa. In: *Slovenská literatúra*, roč. 52, 2005, č. 4 – 5, s. 286 – 295.